

بسیج جامعه پزشکی

و

مدیریت بحران

جلد اول

(گزارش ۱۲ سال اقدام مستمر)

سرشناسه	: سازمان بسیج جامعه پزشکی
عنوان و نام پدیدآور	: بسیج جامعه پزشکی و مدیریت بحران جلد اول (گزارش ۱۲ سال اقدام مستمر) / تهیه کنندگان جلیل عرب خردمند... [و دیگران].
مشخصات نشر	: تهران: سازمان بسیج جامعه پزشکی، سپیدجامگان آسمانی، ۱۳۹۴
مشخصات ظاهری	: ۶۹۶ ص
شابک	: 978-600-6566-13-9
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیا
یادداشت	: تهیه کنندگان جلیل عرب خردمند، شهرام علمداری، حمیدرضا خانکه، سعید بینات، اکرم بنی اسدی، عیسی مالیر، سیدمحسن نظام‌الدین
موضوع	: سازمان بسیج جامعه پزشکی
موضوع	: سازمان مدیریت بحران کشور
موضوع	: مدیریت بحران — ایران
شناسه افزوده	: عرب خردمند، جلیل
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۴ دب ۱۴/س HD۴۹
رده‌بندی دیوینی	: ۶۵۸/۲۰۵۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۳۹۱۴۷۶

بسیج جامعه پزشکی و مدیریت بحران جلد اول

(گزارش ۱۲ سال اقدام مستمر)
تهیه کنندگان: دکتر جلیل عرب خردمند، دکتر شهرام علمداری، دکتر حمیدرضا خانکه، دکتر سعید بینات، اکرم بنی اسدی، دکتر عیسی مالیر، دکتر سیدمحسن نظام‌الدین
ناشر: سپیدجامگان آسمانی
چاپ: چاپخانه روزنامه جوان
نوبت چاپ: اول، تابستان ۱۳۹۴
شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
شابک: 978-600-6566-13-9
قیمت: ۲۰۰۰۰۰ ریال
نشانی: تهران، بزرگراه نیایش، قبل از خروجی پل ستول، مجتمع بسیج افشار و متخصصین، ساختمان جهاد علمی، طبقه سوم
تلفن: ۲۲۶۶۱۴۴۵-۱۳۸۱
نمابر: ۲۳۶۶۱۴۵۱
کلیه حقوق اعم از چاپ و تکثیر، نسخه برداری، ترجمه و اقتباس، برای سازمان بسیج جامعه پزشکی محفوظ است.

انتشارات سپیدجامگان آسمانی

فهرست

۱۳	مقدمه
۱۹	مقدمه ریاست محترم ستاد کل نیروهای مسلح
۲۳	این گونه آغاز شد
۲۴	هدف کلی
۲۴	اهداف اختصاصی
	متن بیانات مقام معظم رهبری (مدظله) در جمع اعضاء بسیج جامعه پزشکی کشور
۲۸	(پنجشنبه ۷۹/۹/۱۰)
۳۲	سخنران رئیس شورای مرکزی سازمان بسیج جامعه پزشکی در محضر مقام معظم رهبری
۳۳	تدوین برنامه درازمدت بسیج جامعه پزشکی
۳۵	اولین کنگره بین‌المللی بهداشت، درمان و مدیریت بحران در حوادث غیرمترقبه
۳۹	پیام جناب آقای دکتر مسعود پزشکیان رئیس کنگره
۴۰	پیام دبیر کنگره
	متن بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در دیدار جمعی از اعضای اولین کنگره
۴۲	(چهارشنبه ۱۳۸۲/۳/۷)
۴۷	سخنرانی دکتر بهرام عین‌اللهی دبیر کنگره در محضر مقام معظم رهبری
۴۸	رهنمودهای مقام معظم رهبری چراغ راه آینده
۴۸	فرمان تشکیل سازمان پدافند غیرعامل
۴۹	زلزله بم
۴۹	بیانات مقام معظم رهبری در دیدار مسئولان حاضر در شهرستان بم (۱۳۸۲/۱۰/۸)
	اتخاذ تصمیماتی به منظور تسریع در روند مدیریت بحران فاجعه ملی زلزله شهرستان
۵۲	بم استان کرمان

تشکیل ستاد راهبری بازسازی بم و تعیین اعضای ستاد یادشده به عنوان نمایندگان ویژه	
رییس جمهور برای امور مربوط به برنامه ریزی، سازماندهی، هدایت عملیات اجرایی و	
نظارت بر امر بازسازی منطقه زلزله زده شهرستان بم	۵۸
نقدی بر تشکیل ستاد راهبری بازسازی بم	۶۱
قانون ساختار نظام جامع رفاه و تامین اجتماعی	۶۳
آیین نامه مدیریت بحران در حوادث طبیعی و سوانح غیر مترقبه	۶۵
ارائه طریق مقام معظم رهبری	۶۹
آیین نامه ستاد پیشگیری و مدیریت بحران در حوادث طبیعی و سوانح غیر مترقبه	۷۲
تفاوت آیین نامه ستاد مدیریت بحران و آیین نامه ستاد پیشگیری و مدیریت بحران پس	
از لحاظ نمودن دستورات مقام معظم رهبری	۷۳

دومین کنگره بین المللی بهداشت، درمان و مدیریت بحران در حوادث غیر مترقبه ۷۹

پیام جناب آقای دکتر مسعود پزشکian رئیس کنگره	۸۵
پیام دبیر کنگره	۸۷
پیام ریاست محترم جمهوری اسلامی ایران به دومین کنگره بین المللی بهداشت، درمان و	
مدیریت بحران - چهارم آذر ماه ۱۳۸۳	۸۹
متن سخنرانی جناب آقای دکتر مسعود پزشکian وزیر محترم بهداشت، درمان و آموزش	
پزشکی در افتتاحیه کنگره	۹۱
قطعه نامه دومین کنگره	۹۳
تهیه طرح توجیهی تشکیل سازمان مدیریت بحران کشور توسط «کار گروه سلامت در	
بلايا» بسیج جامعه پزشکی	۹۶
تهیه پیش نویس قانون سازمان مدیریت بحران کشور توسط «کار گروه سلامت در بلايا»	
بسیج جامعه پزشکی - زمستان ۱۳۸۳	۱۲۸
دیگر پیشنهادات برای تشکیل سازمان مدیریت بحران کشور	۱۵۲
الف - پیشنهاد وزارت رفاه و تامین اجتماعی - «طرح ساماندهی امداد و نجات کشور»	۱۵۳
ب - پیشنهاد ستاد پیشگیری و مدیریت بحران در حوادث طبیعی و سوانح غیر مترقبه	۱۶۰
ج - طرح پیشنهادی ستاد حوادث غیر مترقبه، سازمان دفاع غیر نظامی و نقش نیروهای مسلح	۱۶۲
د - پیشنهاد سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور	۱۶۵
بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در اجتماع بزرگ مردم شهرستان بم (۱۳۸۴/۲/۱۳)	۱۷۶
تشکیل کار گروه در حوزه معاون اول ریاست جمهوری	۱۸۲
اعتراض کار گروه «مدیریت سلامت در حوادث و بلايا» بسیج جامعه پزشکی	۱۸۳
سازمان پیشگیری و مدیریت بحران شهر تهران	۱۸۵
الف - تاریخچه:	۱۸۵
ب - اساسنامه	۱۸۷

۱۹۸.....	لایحه تشکیل سازمان مدیریت بحران در حوادث طبیعی و سوانح غیرمترقبه کشور
۲۱۰.....	اظهار نظر کارشناسی درباره لایحه.....
.....	سیاست‌های کلی نظام برای پیشگیری و کاهش خطرات ناشی از سوانح طبیعی و حوادث غیرمترقبه.....
۲۲۱.....	الف - مصوبه مجمع تشخیص مصلحت نظام.....
۲۲۲.....	ب - ابلاغی مقام معظم رهبری.....
۲۲۵.....	ج - تفاوت‌های مصوبه و ابلاغی.....
۲۲۹.....	اتمام حجت "کار گروه سلامت در بلایا" بسیج جامعه پزشکی در باز پس‌گیری لایحه.....
۲۳۲.....	لایحه تشکیل سازمان مدیریت بحران کشور مصوبه ۱۳۸۵/۶/۲۶ هیأت وزیران.....
۲۳۳.....	ویژگی‌های لایحه تشکیل سازمان مدیریت بحران کشور از منظر دبیرخانه ستاد حوادث غیرمترقبه وزارت کشور.....
۲۴۲.....	پاسخ به نقاط ابهام مطروحه احتمالی توسط ستاد حوادث غیرمترقبه.....
۲۴۴.....	تفاوت لایحه تشکیل سازمان مدیریت بحران در دو دولت هشتم و نهم.....
۲۴۶.....	خلاصه گزارش اظهار نظر کارشناسی درباره لایحه تشکیل سازمان مدیریت بحران کشور.....

سومین کنگره بین‌المللی بهداشت، درمان و مدیریت بحران در حوادث غیرمترقبه.... ۲۵۷

۲۵۹.....	پیام دبیر کنگره.....
۲۶۱.....	پیام دبیر علمی کنگره.....
.....	متن سخنرانی جناب آقای دکتر کامران باقری لنکرانی وزیر محترم بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در افتتاحیه.....
۲۶۴.....	متن سخنرانی جناب آقای دکتر حداد عادل ریاست محترم مجلس شورای اسلامی در افتتاحیه.....
۲۶۸.....	متن سخنرانی سردار سرلشگر پاسدار دکتر سیدیچی رحیم صفوی، فرمانده محترم سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در افتتاحیه.....
۲۷۱.....	متن سخنرانی جناب آقای دکتر حاتمی دبیر علمی کنگره در افتتاحیه.....
۲۷۹.....	متن سخنان اعضای پانل «مدیریت هماهنگی بین بخشی در حوادث غیرمترقبه».....
۲۸۲.....	قطعه‌نامه سومین کنگره.....
۳۰۰.....	نقدی بر لایحه سازمان مدیریت بحران کشور توسط «کارگروه سلامت در بلایا» بسیج جامعه پزشکی - ۱۳۸۶/۱۰/۸.....
۳۰۳.....	قانون تشکیل سازمان مدیریت بحران کشور.....
۳۰۷.....	تفاوت لایحه پیشنهادی سازمان مدیریت بحران توسط دولت نهم و قانون سازمان مدیریت بحران مصوب مجلس شورای اسلامی.....
۳۱۶.....	انتصاب اولین رئیس سازمان مدیریت بحران کشور.....
۳۲۳.....	آیین نامه اجرایی قانون تشکیل سازمان مدیریت بحران کشور.....

چهارمین کنگره بین‌المللی بهداشت، درمان و مدیریت بحران در حوادث غیرمترقبه ... ۳۴۱

پیام دبیر کنگره	۳۴۳
پیام دبیر علمی کنگره	۳۴۶
بیانیه پایانی کنگره	۳۴۸
نقش بسیج جامعه پزشکی در توسعه آموزشی و پژوهشی سلامت در حوادث و بلایا	۳۵۳
انتصاب سرپرست سازمان مدیریت بحران کشور	۳۵۴
سیاست‌های کلی نظام در بخش پدافند غیرعامل	۳۵۵
الف - مصوبه مجمع تشخیص مصلحت نظام	۳۵۵
ب - ابلاغی توسط مقام معظم رهبری	۳۵۷
ج - تفاوت‌های مصوبه و ابلاغی سیاست‌های کلی نظام در بخش پدافند غیرعامل	۳۵۹
تحلیلی بر وضعیت سازماندهی مدیریت بحران کشور توسط "کار گروه سلامت در بلایا"	
بسیج جامعه پزشکی - پاییز ۱۳۹۰	۳۶۲
تقسیم‌بندی شاخص‌های سامانه آمادگی ملی	۳۶۳
شاخص‌ها	۳۶۶
الف - شاخص‌های راهبردی ذیل مصوبات قانونی	۳۶۶
ب - شاخص‌های راهبردی مبتنی بر سند راهبردی سازمان	۳۷۰
ج - شاخص‌های عملیاتی سازمان مدیریت بحران کشور	۳۷۱
د - شاخص‌های تاکتیکی مدیریت بحران	۳۷۳
نظرات اولین رئیس سازمان مدیریت بحران کشور در مورد شاخص‌های تحلیل وضعیت ...	۳۷۵

پنجمین کنگره بین‌المللی بهداشت، درمان و مدیریت بحران در حوادث غیرمترقبه ... ۳۷۹

پیام سرکار خانم دکتر مرضیه وحید دستجردی رئیس کنگره	۳۸۱
پیام دبیر کنگره	۳۸۳
پیام دبیر علمی کنگره	۳۸۴
متن سخنرانی سرکار خانم دکتر مرضیه وحید دستجردی وزیر محترم بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در افتتاحیه	۳۸۸
گزیده‌ای از متن سخنرانی نماینده سازمان جهانی بهداشت در افتتاحیه	۳۹۲
متن سخنرانی جناب آقای سردار جلالی رئیس محترم سازمان پدافند غیرعامل در افتتاحیه ..	۳۹۳
قطعه‌نامه کنگره	۴۰۵
اصلاحیه پیشنهادی سازمان بسیج جامعه پزشکی در مورد قانون تشکیل سازمان مدیریت بحران (۱۳۹۰/۱۱/۶)	۴۰۸
طرح تسریع روند بازسازی مناطق زلزله‌زده و مدیریت بحران فاجعه ملی زلزله مورخ ۱۳۹۱/۵/۲۱ در استان آذربایجان شرقی	۴۱۷

۴۳۳.....	قانون تسريع در بازسازی مناطق آسیب دیده در اثر حوادث غیرمترقبه.....
۴۳۶.....	طرح سازمان پدافند غیرعامل کشور در مجلس شورای اسلامی
۴۴۰.....	اظهارنظر کارشناسی در مورد طرح قانون سازمان پدافند غیرعامل کشور.....
۴۴۹.....	پیشنهاد ادغام سازمان مدیریت بحران کشور با سازمان پدافند غیرعامل کشور توسط "کار گروه سلامت در بلایا" بسیج جامعه پزشکی - (۱۳۹۱/۸/۲۹).....
۴۵۲.....	تاریخچه و نظرات رییس سازمان پدافند غیرعامل.....
۴۵۴.....	انتصاب رییس سازمان مدیریت بحران کشور.....
۴۵۵.....	لایحه تمدید مدت اجرای آزمایشی قانون سازمان مدیریت بحران کشور.....
۴۵۷.....	اظهارنظر کارشناسی درباره لایحه تمدید مدت اجرای آزمایشی قانون سازمان مدیریت بحران کشور.....

۴۶۱.....	ششمین کنگره بین‌المللی بهداشت، درمان و مدیریت بحران در حوادث غیرمترقبه... ۴۶۱
۴۶۳.....	پیام جناب آقای دکتر سیدحسن قاضی‌زاده هاشمی رئیس کنگره.....
۴۶۵.....	پیام دبیر کنگره.....
۴۶۸.....	متن سخنرانی سردار سرریب حسین سلامی، جانشین فرمانده محترم سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در مراسم افتتاحیه.....
۴۷۷.....	پیام جناب آقای دکتر علی لاریجانی رئیس محترم مجلس شورای اسلامی به کنگره.....
۴۷۹.....	قطعه‌نامه کنگره.....
۴۸۲.....	قانون تشکیل سازمان مدیریت بحران در گذر زمان.....

۴۸۵.....	منابع و مآخذ.....
----------	-------------------

ضمیمه اول / ۴۸۹

۴۸۹.....	"برنامه روزانه شش کنگره بهداشت، درمان و مدیریت بحران در حوادث غیرمترقبه" .. ۴۸۹
۴۹۱.....	اولین کنگره بین‌المللی بهداشت، درمان و مدیریت بحران در حوادث غیرمترقبه.....
۵۱۲.....	دومین کنگره بین‌المللی بهداشت، درمان و مدیریت بحران در حوادث غیرمترقبه.....
۵۳۹.....	سومین کنگره بین‌المللی بهداشت، درمان و مدیریت بحران در حوادث غیرمترقبه.....
۵۶۳.....	چهارمین کنگره بین‌المللی بهداشت، درمان و مدیریت بحران در حوادث غیرمترقبه.....
۵۸۰.....	پنجمین کنگره بین‌المللی بهداشت، درمان و مدیریت بحران در حوادث غیرمترقبه.....
۶۰۷.....	ششمین کنگره بین‌المللی بهداشت، درمان و مدیریت بحران در حوادث غیرمترقبه.....

ضمیمه دوم / ۶۳۳

بیانیه سازمان بسیج جامعه پزشکی..... ۶۳۳

بیانیه سازمان بسیج جامعه پزشکی در رابطه با پیشنهاد اصلاحیه قانون تشکیل سازمان مدیریت بحران کشور و برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران. ۶۳۵

پنج اصل ناظر بر اصلاحیه پیشنهادی «کار گروه سلامت در بلایا» بسیج جامعه پزشکی ۶۴۰

۱- سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و نظارت متمرکز در جهت اجرای غیرمتمرکز و فراگیر مداخلات..... ۶۴۰

۲- فرابخشی، فراسازمانی و فرا قوه‌ای بودن مدیریت بحران ۶۴۱

۳- ضرورت مدیریت واحد حوادث طبیعی و دست ساز بشر..... ۶۴۲

۴- تخصصی و تمام وقت بودن امر مدیریت بحران ۶۴۳

شد لزوم وجود پست ثابت و مصوب سازمانی برای افراد شاغل در امر مدیریت بحران. ۶۴۴

اصلاحیه پیشنهادی "کارگروه سلامت در بلایا" بسیج جامعه پزشکی برای قانون تشکیل سازمان مدیریت بحران کشور ۱۳۹۲/۱۱/۲۰..... ۶۴۶

ماده پیشنهادی "کار گروه سلامت در بلایا" بسیج جامعه پزشکی برای برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (ماده فرماندهی واحد مدیریت بحران و پدافند غیرعامل ۶۵۶

مسئولیت‌پذیری جناب آقای اسماعیل نجار دو سازمان مدیریت بحران کشور ۶۵۷

۱- اختیارات ۶۵۸

۲- منابع مالی ۶۷۰

راهبردهای کلیدی سازمان مدیریت بحران کشور ۶۷۲

ضمیمه سوم / ۶۷۳

انتشارات بسیج جامعه پزشکی در ارتباط با سلامت در بلایا..... ۶۷۳

مقدمه

انسان از ابتدای خلقت همیشه در معرض حوادث و بلایای طبیعی و انسان‌ساز بوده است به گونه‌ای که برای تدبیر این مسائل در زندگی خود به دنبال چاره بوده است. نقش انبیاء و رسولان الهی در تدبیر حوادثی همچون طوفان بزرگ تاریخی در زمان حضرت نوح (ع) یا قحطی بزرگ دوران حضرت یوسف (ع) نشان دهنده تاکید ادیان الهی بر اهمیت تدبیر در تقدیرهای الهی است.

کشور ما جمهوری اسلامی ایران به دلیل جغرافیای سیاسی و طبیعی خود، همیشه در معرض حوادث طبیعی و انسان‌ساز بزرگ تاریخ بوده است و آسیب‌پذیرترین کشورهای دنیا در مقابل حوادث و بلایا می‌باشد. هر ساله تعدادی از هموطنان ما در اثر این پدیده آسیب‌های متعددی را متحمل می‌شوند. زلزله‌ها، سیل‌ها، خشکسالی‌ها و جنگ‌های متعددی که در تاریخ تمدن ده هزارساله، زندگی و اقتصاد این مرز و بوم و مردمان آن را تحت الشعاع خود قرار داده‌اند، همه نشانه آسیب‌پذیری بودن کشور ماست.

بررسی‌های تاریخی معرف این است که در دوره تاریخی بعد از انقلاب اسلامی سازمان بسیج مستضعفین نقش بسیار کلیدی و بارزی در توسعه ساختار و دانش مدیریت بحران در سطح کشور داشته و به نوعی در کنار دولت و سازمان‌های مسئول در این فرآیند توسعه‌ای نقش موثری را ایفا نموده است.

کتاب حاضر تلاشی است برای به تصویر کشیدن مشارکت فعال بسیج، خصوصاً سازمان بسیج جامعه پزشکی در ارتقای سطح آمادگی ملی در مقابله با حوادث و بلایا. علم مدیریت بحران به شکل امروزه خود در تاریخ کشورهای مختلف جهان از

جمله ایالات متحده آمریکا و شوروی سابق، با شکل‌گیری دفاع غیرنظامی جهت حفاظت جان مردم در حوادث جنگی آغاز شده است. شوروی سابق با ایجاد دانشگاه‌های دفاع غیرنظامی کار خود را ادامه داده و وزارت دفاع غیرنظامی و مدیریت اضطرار را شکل داده است که مدیریت بحران در کلیه حوادث طبیعی و انسان‌ساز مانند جنگ را مدیریت می‌کند. در کشور ایالات متحده آمریکا، چرخش‌های متعددی رخ داده است به گونه‌ای که اداره‌های دفاع غیرنظامی ایالات مختلف به سازمان فدرال مدیریت اضطراری و پس از حادثه یازده سپتامبر ۲۰۰۱ به وزارت امنیت داخلی مبدل شده است. این وزارتخانه مدیریت بحران در حوادث تروریستی (انسان‌ساز) و همچنین حوادث طبیعی را برعهده دارد.

جمهوری اسلامی ایران با دارا بودن نظام مترقی با رکن متعالی ولایت فقیه، تجربه ارزشمند دفاع مقدس هشت ساله و تجربیات مدیریت بحران در حوادث تروریستی سال‌های اول انقلاب و همچنین تجربه بسیار دردناک حوادث طبیعی مرگبار، الگوی دکترینی خود را در مدیریت بحران به صورت تلفیق آمادگی سازمان‌ها و مردم نشان داده است.

مدیریت جامع بحران (Comprehensive Emergency Management) که الگوی موفق علمی در شرایط کنونی جهانی است، دارای پنج مولفه زیر است:

- ۱- رویکرد جامع مخاطرات (All Hazard Approach)
- ۲- رویکرد جامع فازهای بحران اعم از بازدارندگی، پیشگیری، کاهش مخاطرات، آمادگی، مقابله، بازتوانی و بازسازی
- ۳- رویکرد جامع ابعاد بحران اعم از اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، امنیتی و زیست محیطی
- ۴- رویکرد جامع سطوح تصمیم‌گیری در بحران‌ها اعم از سطوح حکمت، دکترینی، سیاست‌گذاری، راهبردی، عملیاتی، تاکتیکی و پایش و نظارت راهبردی
- ۵- رویکرد جامع سطوح مدیریتی کشور اعم از سطح عرضی مانند سطح دهیاری‌ها، بخش‌داری‌ها، فرمانداری‌ها، استانداری‌ها و سطح ملی و سطح طولی که شامل همه دستگاه‌ها و زیرساخت‌های کشور می‌شود.

آنچه که از شش کنگره مدیریت بحران و سلامت در بلایای بسیج جامعه پزشکی و کارگروه مطالعاتی خاص تشکیل سازمان مدیریت بحران، برآمده این بوده است که سازمان مدیریت بحران کشور باید در بالاترین سطح اجرایی کشور یعنی معاونت ریاست جمهوری تشکیل می‌شده است تا با تفویض اختیارات کامل از رئیس جمهور به‌عنوان فرمانده ملی بحران، و همچنین تفویض اختیار فرماندهی کل قوا برای استفاده از نیروها و امکانات نظامی برای پشتیبانی دستگاه‌های کشوری، بتواند پایداری اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، امنیتی و زیست محیطی و دریک کلام، پایداری ملی و کاهش آسیب‌پذیری کشور در حوادث مختلف طبیعی و انسان‌ساز را ایجاد نماید. این اقدام، مستلزم ادغام دو سازمان مدیریت بحران و سازمان پدافند غیرعامل کشور ذیل معاونت بحران ریاست جمهوری می‌باشد.

طبق مطالعات گسترده انجام شده در سازمان پدافند غیرعامل و بسیج جامعه پزشکی و اولین کمیته مطالعات راهبردی مدیریت بحران و پدافند غیرعامل شهرداری تهران، معماری راهبردی سازمان مدیریت بحران کشور، شامل چهارده شاخص به شرح زیر می‌باشد که با همین شاخص‌ها می‌توان میزان توسعه یافتگی مدیریت بحران و پدافند غیرعامل هر کشوری را ارزیابی کمی و کیفی نمود:

الف- شاخص‌های پایه و اساسی سازمان شامل:

- ۱- اسناد بالادستی، دکترین، سیاست‌ها، راهبردها
- ۲- استخراج نقشه خطر و سناریوهای بحران کشور
- ۳- دستورالعمل‌های اجرایی اداره بحران در کشور
- ۴- ساختار فرماندهی و هماهنگی در مدیریت بحران

ب- شاخص‌های عملیاتی سازمان شامل:

- ۱- مدیریت صحنه بحران
- ۲- مدیریت تامین نیازهای اساسی مردم
- ۳- مدیریت مشارکت‌های مردمی و دفاع غیرنظامی
- ۴- مدیریت کاهش خطرپذیری مناطق مسکونی و زیرساخت‌ها
- ۵- مدیریت بازسازی و بازتوانی

۶- مدیریت تداوم خدمات دستگاه‌ها

پ- شاخص‌های پشتیبانی مدیریت بحران شامل:

۱- مدیریت و پشتیبانی منابع

۲- ارزیابی مدیریت بحران و اجرای مانور

۳- مدیریت آموزش تخصصی در حوزه بحران

۴- مدیریت پژوهش در حوزه بحران

در این جا لازم است به چند نکته اساسی دقت شود:

۱. بسیج جامعه پزشکی علاوه بر اقدامات عملی در زمینه‌های بهداشتی و درمانی نظیر شرکت در بسیج واکسیناسیون فلج اطفال، حضور در مناطق محروم یا حوادث غیرمترقبه مثل زلزله و ارائه خدمات بهداشتی و درمانی، در اقدامات علمی و پژوهشی سلامت در بلایا، شرکت فعال داشته لکن در اینجا آنچه را که در زمینه مدیریت بهداشت و درمان در بحران و بنا بر ضرورت در مورد مدیریت بحران با محوریت «کارگروه سلامت در بلایا» انجام شده است را گزارش می‌کند. بدیهی است که ارائه گزارش یک نهاد، سازمان، مجموعه، ... معمولاً از پنجره نگاه همان نهاد، سازمان، مجموعه، ... دیده و منعکس می‌گردد و الزاماً نافی اقدامات، خدمات و تلاش‌های دیگر نهادها، سازمان‌ها، مجموعه‌ها نیست.

۲. در بسیاری از موارد ممکن است موضوعی بطور همزمان به ذهن افراد متعددی خطور کند و هر کدام بنا به مقتضات خویش بطور همزمان اقدامات خاصی را نیز در این زمینه به انجام برسانند. بدیهی است بعضی گزارش خواهند کرد و بعضی نیز موفق به گزارش نمی‌شوند. بنابراین ارائه گزارش از سوی یک مجموعه به هیچ وجه نافی زحمات و خدمات دیگران نیست.

۳. این مجموعه، گزارش عملکرد دوازده ساله «کارگروه سلامت در بلایا» بسیج جامعه پزشکی از سال ۱۳۸۰ لغایت سال ۱۳۹۲ می‌باشد که تقدیم می‌گردد. مطمئناً پس از سال ۱۳۹۲ نیز فعالیت‌های چشمگیری انجام شده و خواهد شد که در جلد بعدی کتاب خواهد آمد.

۴. از همه عزیزانی که این نوشته را مطالعه می‌فرمایند عاجزانه درخواست می‌کنیم که برای ارتقاء مدیریت بحران کشور و جلوگیری از تحریف تاریخی،

هرگونه نقد، انتقاد، پیشنهاد و نکته اصلاحی را که صلاح می‌دانند حتماً به سایت سازمان بسیج جامعه پزشکی (<http://basijmed.ir>) و یا پژوهشکده حوادث و بلایا (ivid2011@gmail.com) و یا بطور مستقیم به نویسندگان این مجموعه ارائه فرمایند، تا ان شاء الله در ویرایش‌های بعدی این مجموعه یا نظایر آن مورد استفاده قرار بگیرد.

سازمان بسیج جامعه پزشکی

www.ketab.ir

مقدمه ریاست محترم ستاد کل نیروهای مسلح

بسمه تعالی

و تعاونوا علی البر و التقوی

قوآن حکیم مجید

سوره مائده آیه ۲

از آنجا که انسان از ابتدای خلقت همیشه در معرض حوادث و بلایای طبیعی و ساخته دست انسان‌ها مانند جنگ‌ها بوده، به ناچار در پی تدبیر برای چاره‌اندیشی این گونه مسائل در زندگی خود برآمده است. از حمله برخی انسان‌ها علیه بعضی دیگر تا حمله حیوانات وحشی و از سرما و گرما تا سیل و زلزله و آتش سوزی و... همه و همه دل نگرانی‌های بشر در طول تاریخ است. گرچه در دگرگونی شرایط زندگی، شکل آن عوض شده است لکن اصل این تهدیدات نه تنها از بین نرفته، بلکه با وسعت و حجم افزون‌تری ادامه یافته است و امروز نیز جامعه بشری با آن دست به گریبان است.

نقش انبیاء و رسولان الهی که سلام خدا بر آنان باد، در تدبیر حوادثی همچون طوفان بزرگ تاریخی در زمان حضرت نوح(ع) یا قحطی بزرگ دوران حضرت یوسف(ع) و یا نحوه برخورد حضرت موسی(ع) با نسل کشی فرعون و داستان جنگ طالوت در قرآن حکیم علیه طاغوت عصر خود جالوت، نشان دهنده تاکید ادیان الهی بر اهمیت تدبیر در روبرویی با حوادث بزرگ طبیعی و نیز ساخته دست انسان در تاریخ بشریت بوده است.

جغرافیای طبیعی و سیاسی ایران در تاریخ تمدن ده هزارساله خود، زلزله‌ها، سیل‌ها، خشکسالی‌ها و جنگ‌های فراوانی را ثبت کرده، که زندگی و اقتصاد این مرز و بوم را فراز و فرود داده است و شاهد گویایی از آسیب‌پذیر بودن سرزمین عزیز ما است.

علم مدیریت بحران به شکل امروزه خود حاصل تجربه بشری است که با شکل‌گیری دفاع غیرنظامی جهت حفاظت جان مردم در حوادث جنگی در تاریخ کشورهای جهان آغاز شده است.

روسیه با ایجاد دانشگاه‌های دفاع غیرنظامی شروع کرد و نهایتاً وزارت دفاع غیرنظامی و مدیریت اضطرار را شکل داده است که مدیریت بحران در کلیه حوادث طبیعی و انسان‌ساز مانند جنگ و حملات تروریستی را مدیریت می‌کند. در کشور آمریکا، اداره‌های دفاع غیرنظامی ایالات به سازمان فدرال مدیریت اضطراری و پس از حادثه یازده سپتامبر ۲۰۰۱ به وزارت امنیت داخلی مبدل شده است. این وزارتخانه نیز مسئولیت مدیریت بحران در حوادث تروریستی و نیز حوادث طبیعی را برعهده دارد.

خلاصه آنکه، امروز در بررسی رویکرد و مدل مدیریت بحران در سطح کشورهای گوناگون جهان دو اصل را می‌توان دریافت:

- ۱- مدیریت بحران جامعه محور به جای سازمان محور
- ۲- رویکرد جامع مخاطرات به جای رویکرد جدا بودن مدیریت بحران در حوادث طبیعی و حوادث ساخته دست انسان

بسیج جامعه پزشکی که از سال ۱۳۸۱ در راستای رسالت خویش، موضوع سلامت و مدیریت در بحران را وجهه همت خود قرار داده و با ایجاد کارگروه مطالعاتی بصورت مستمر و پیگیر موفق به برگزاری شش کنگره ملی و بین‌المللی در این زمینه شده است با استفاده از تجربه ارزشمند دفاع مقدس هشت ساله و تجربیات بسیار دردناک مدیریت بحران در حوادث طبیعی مرگبار و غم‌انگیز و نیز عملیات‌های تروریستی پی در پی در سالهای اول انقلاب با اتکا بر حضور و بسیج مردم در نظام مرفقی ولایت فقیه در جمهوری اسلامی ایران بر مبنای الگوی دکترینی تلفیق آمادگی سازمان‌ها و مردم، پیش‌نویس تشکیل سازمان مدیریت بحران را ارائه

نمود. اگر براساس آن پیشنهاد سازمان مدیریت بحران کشور در بالاترین سطح اجرایی کشور یعنی معاونت ریاست جمهوری تشکیل می‌شد، به‌عنوان فرمانده ملی بحران، با استفاده از پشتیبانی نیروها و امکانات نظامی و دستگاه‌های کشوری، می‌توانست پایداری اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، امنیتی و زیست محیطی و در یک کلام، پایداری ملی و کاهش آسیب‌پذیری کشور در حوادث مختلف طبیعی و انسان‌ساز را ایجاد نماید.

کتاب حاضر که حاصل زحمات تعداد زیادی از همکاران سازمان بسیج جامعه پزشکی کشور، امدادگران در جبهه و اساتید دانشگاه‌های علوم پزشکی و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و نیز نیروهای مسلح و وزارت علوم، تحقیقات و فناوری می‌باشد، در شرایط کنونی که مدت آزمایشی قانون تشکیل سازمان مدیریت بحران کشور یک سال تمدید شده است و بازنگری در این قانون در دستور کار مجلس شورای اسلامی و دولت یازدهم قرار دارد، می‌تواند راهگشای مدیران ارشد سازمان مدیریت بحران کشور و دیگر تصمیم‌گیران نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران باشد.

والسلام

دکتر سید حسن فیروزآبادی

متخصص فیزیولوژی

استادیار دانشگاه علوم پزشکی تهران

استادیار دانشگاه علوم پزشکی حضرت بقیه‌الله‌الاعظم (ع)